

Om namnet *Forkuðr* se U 14. 31—36 **purkar** kan återge ett *Þorgarðr*. Av detta namn finns visserligen intet annat belägg i runinskrifterna, men några från medeltida urkunder (Lundgren). I Norge var *Þorgarðr* icke vanligt (Lind). I så fall får man antaga, att *ð* ljudlagsenligt fallit bort mellan två *r* i nom., varefter även formen **purkar** kunde brukas i ack. Jfr **porker** Torgärd U 14. Men sannolikare torde vara, att **purkar** återger det vida vanligare namnet *ÞorgæiRR*, med *r* i stället för väntat *ṛ*. Detta är ingalunda ovanligt: **porkir** L 145, 199, **purker** L 1054, **porker** L 1552, **purkair** L 1045, väl även **porkar** U 116, L 1232. — I 50—54 **hskis** torde *h* ha kommit till genom misstag i stället för *a*. Ristaren har först råkat hugga *n*, men sedan rättat detta genom att lägga till *a* runans bistav. Vi få då formen **askis**, som kan avse ett mansnamn *Asgisl*, *Æsgisl*; en *l*-runa har alltså blivit utelämnad. Emellertid synes, märkligt nog, detta namn icke annars vara belagt i nordiska källor. Brate läser **hsuis** och förmodar, att detta är samma namn som **haosui** U 77 och **hasui** U 78, isl. *Høsvir*.

66—69 **pisa** måste vara en form för *þæira* 'deras'. *s* står sålunda i stället för *ṛ* på grund av ljudlikhet. Jfr U 61 **pais** 'de'.

127. Danderyds kyrka.

Pl. 82.

Litteratur: B 120, 1121, L 660, D 2: 6. Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, *Resejournal*; J. Peringskiöld, *Monumenta* 3, bl. 47; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 107; UFT h. 4 (1875), s. 10; O. von Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 12, 51; E. Brate, *Anteckningar* 1902 (ATA); Sveriges kyrkor, Uppland 1: 1 (1918), s. 45; S. Lindqvist, *Jarlabankesläktens minnesmärken* (i: Nordiska arkeologmötet i Stockholm 1922), s. 130 f.; M. Palmgren, *Runinskrifterna i Danderyds socken*, 1934 (hs i ATA).

Äldre avbildningar: Leitz och Hadorph, två träsnitt, det ena signerat även »ICH» (i Peringskiölds *Monumenta* och B 120, 1121); teckning i »Danderyds och Lidingö Antikvitetsbok» 1772 (ATA); Dybeck a. a.; Brate foto 1902 (ATA).

Runstenen låg på 1600-talet i södra kyrkodörren, troligen såsom tröskelsten. *Ransakningarna*: »Vthi Dannerydhs Kyrkiedörr är een Runesten lagder»; Hadorph: »Vthi Sudre Kyrkedörren är en Runsten»; Peringskiöld: »Dandery kyrkedörr»; B 1121 »I Dandry Kyrkodörren». År 1757 beslöts, att den gamla portalen på södra sidan av kyrkan skulle muras igen. Då runstenen nästa gång omtalas (i *Danderyds och Lidingö Antikvitetsbok*), var den sönderslagen i fyra delar och befann sig vid kyrkmuren; en del låg dock vid solvisaren på kyrkogårdens södra sida. Tydligen har stenen blivit sönderslagen, då den framtogs ur portalen; Hadorphs träsnitt visar den ännu hel.¹ Senare, ovisst när, ha de fyra delarna åter blivit sammanfogade och runstenen inmurad i kyrkmuren på södra sidan nere vid grunden. Där fanns den på 1860-talet, då Dybeck avtecknade den. Då Brate år 1902 undersökte stenen, var den åter uttagen ur muren och stödd mot södra kyrkväggen på utsidan. Den var lagad med stora järnkrampor, som hade slagits in i stenen, och ristningen var full av murbruk. Vid kyrkoreparationen 1915 flyttades den till sin nuvarande plats till vänster om porten i kyrkans västra gavel. År 1930 borttogos järnkramporna och stenen lagades med stenkitt.

Ljus granit. Höjd 2,14 m., bredd 1,38 m. Ristningen är synnerligen jämnt och säkert utförd. Den är på det hela taget väl bevarad.

¹ Enligt en annan anteckning i antikvitetsboken fanns en runsten stående upprest mot kyrkväggen, sönderslagen i tre delar; en av dessa hade vid en kyrkoreparation 1784 blivit lagd till grund för predikstolens fot. Vid inventeringen 1829 låg detta fragment fortfarande kvar på denna plats; däremot omtalas f. ö. icke några runstenar. Troligen är det samma runsten (U 127) som avses; dess delar ha alltså varit skingrade på tre olika ställen. Vid reparationen 1915 fann man i varje fall icke någon runsten vid predikstolen.

Inskrift:

× iarla × baki × lit raisa[×]staina × þasa at sik × kuikuan × auk bru þisa karpi × fur ont sina × auk × ain
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65 70
 ati tabu ala -
 75 80

Iarlabanki let ræisa stæina þessa at sik kvikvan, ok bro þessa gærði fyr and sina, ok æinn atti Tæby allan.

»Jarlabanke lät resa dessa stenar efter sig, medan han levde, och han gjorde denna bro för sin själ, och han ägde ensam hela Täby.»

Till läsningen: Bst i 6 **b** äro skadade genom det brott, som här går fram. Efter 17 **a** har tro- ligen funnits ett ×, ehuru det nu är borta i det brott, som här går tvärs över stenen. Efter 32 **k** är en del av × bevarad, men återstoden jämte nedre delen av 33 **k** borta i sprickan. Mellan hst och bst i 50 **k** finnes en fördjupning, men den är sannolikt icke huggen. Den sitter också djupare ned i kly- kan med hst och bst, än man skulle vänta, om den vore huggen. Liknande runda fördjupningar finns det gott om på stenytan (t. ex. mellan hst och bst i 67 **k**). Efter 54 **i** går brottet i stenen över slingan; här har funnits ett ×, varav ännu en liten spets är i behåll. Av sista runan spåras den allra översta spetsen, men större delen är försvunnen i brottet.

Hadorph: Sk saknas framför 1 **i** och 40 **a**, på halsen av de båda rundjuren. Likaså saknas sk framför 6 **b**, 18 **s**, 33 **k**. Sista runan saknas. En skada är antydd tvärs över stenen, och möjligen var den redan vid denna tid knäckt. — Dybeck: Sk framför 1 **i**, 18 **s**, 33 **k** och 40 **a** saknas; sista runan saknas. — Brate: Sk framför 1 **i**, 18 **s** och 40 **a**, däremot icke framför 33 **k** och 55 **f**; 50 **g**; sista runan saknas.

Peringskiöld lämnar följande tolkning av inskriften: »Iarla bake lät resa denna Steen åth sig lefwandes, och gjorde denna Broo för sin anda; och han åtte ensam en alt Täby lähn (et solus possidebat Thebas omnes)».

Inskriften är ordagrant densamma som på tre andra runstenar, som Jarlabanke har låtit resa efter sig själv, medan han levde: två vid Täby tä (U 164 och 165) och en i Fresta kyrka (L 403). Den enda olikheten är ordföljden i sista satsen. De tre andra stenarna ha **alan × tabu**. Däremot heter det på runstenen vid Vallentuna kyrka (L 445): **han × ati ain × tabu × alan**, med samma ordföljd som på Danderyd-stenen. Detta torde vara den normala, prosaiska ordföljden, då adjek- tivt är betonat och då det just gäller att framhäva, att Jarlabanke ägde Täby helt och hållet. Vid den andra ordföljden har en poetisk stilisering gjort sig gällande; genom att adjektivet sättes först i förbindelsen *allan Tæby* gör sig allitterationen med *æinn* och *atti* mera gällande och hela satsen framträder som ett verspar:

ok æinn atti allan Tæby.

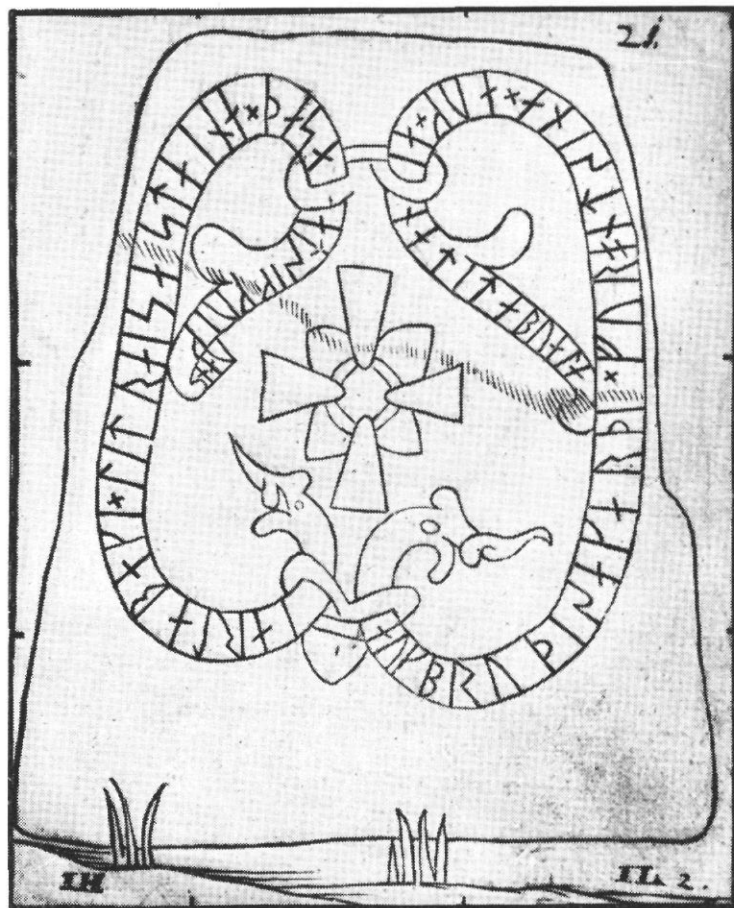

Fig. 116. U 127. Danderyds kyrka. Efter B 1121.

Runstenens ursprungliga plats är icke bekant. Av inskriften framgår, att den har varit rest vid en bro och att där ha funnits flera resta stenar. Likalydande äro, såsom nämnt, inskrifterna på tre andra av Jarlabanke resta stenar: två vid Täby bro (U 164 och 165) och en i Fresta kyrka (L 403). Enligt von Friesen (*Upplands runstenar*, 1913, s. 49 f.) torde alla dessa stenar en gång ha stått vid Täby bro; tillsammans ha de utgjort Upplands präktigaste runmonument. Under medeltiden ha de båda runstenar, som stodo mitt emot varandra vid brons södra ända, blivit bortförda, den ena till Fresta, den andra till Danderyds kyrka. — S. Lindqvist (*Jarlabanke-släktens minnesmärken*, s. 130 f.) avvisar detta antagande. »I regel torde de ej sällsynta teorierna om liknande onaturliga runstenstransporter i detta blockrika landskap vara förhastade.» Han förmodar sålunda, att runstenarna i Fresta och Danderyds kyrkor ha stått vid broar i närheten av de platser, där de nu befinna sig. Jarlabanke »synes i hög grad ha intresserat sig för att förbättra de rimligtvis redan då urgamla vägarna genom öppen bygd åt NV, NO och S från det i släktstensgruppens centrum liggande Hagby. När en rad sådana vägförbättringar, enligt inskrifterna endast innebärande broläggningar, nått sin avslutning, lät han en runmästare på en gång utföra monument vid alla dessa tre vägar: vid Fresta kyrka 6 km NV om Hagby, vid Danderyds kyrka 7 1/2 km S om Hagby samt vid det s. k. Täby tä 3 1/2 km NO om Hagby. Förbi alla dessa ställen går fortfarande allmän landsväg eller större bygdeväg från Hagby. Vid nyssnämnda Täby finnas ännu två stenar, stående på ömse sidor vägen, mitt emot varandra. På de två andra ställena tyckas liknande dubbelmonument ha funnits, men från vardera platsen är endast en sten känd. Båda dessa ha blivit inmurade i respektive kyrkor.»

Lindqvists gensaga mot antagandet av långväga runstenstransporter i samband med medeltida kyrkobyggen är måhända för vissa fall berättigad. I detta speciella fall måste emellertid framhållas, att stenarna skulle ha stått omedelbart invid en allmänt befaren väg, som ledde direkt till Danderyds kyrka. Det har sålunda varit ovanligt lätt och lockande att föra dem bort. Även om Uppland är rikt på stenblock, så var en släthuggen runsten ovanligt användbar som byggnadsmaterial, både i en kyrkvägg och som golvsten eller tröskelsten. I kyrkdörren har Danderydstenen legat. Den behöver icke ha förts dit i samband med kyrkbygget, utan det kan ha skett när som helst under medeltiden eller nyare tid före 1680-talet. von Friesens teori, att Danderydstenen och Fresta-stenen ha utgjort ett runstenspar vid Täby-brons södra ända, är synnerligen tilltalande. Den förklarar på ett naturligt sätt uttrycket »dessa stenar» i de båda inskrifterna.

Om Jarlabanke se U 142. Om ortnamnet Täby se von Friesen i *Namn och Bygd* 18 (1930), s. 93, och E. Hellquist, *De svenska ortnamnen på -by* (1919), s. 28.

128. Danderyds kyrka.

Pl. 83.

Litteratur: Sveriges kyrkor, Uppland 1:1 (1918), s. 45 f.; E. Brate, Svenska runristare, s. 108, Anteckningar 1915 (ATA); M. Palmgren, Runinskrifterna i Danderyds socken, 1934 (hs i ATA).

Äldre avbildningar: Brate foto 1915 (ATA); S. Brandel foto 1916 (ATA).

Vid reparation av kyrkan år 1915 anträffades under mittgångens golv på 45 cm. djup två sandstensstycken med runristning. De ha uppenbarligen varit delar av samma sten, då tjockleken och stenarten är alldeles densamma i båda styckena och ristningen av samma art. De passa dock icke alldeles ihop. Det större stycket har utgjort nedre delen av en runsten, där dock runslingan längs kanterna är skadad nedtill och på v. sidan. Det mindre stycket har tillhört stenens övre del på v. sidan. Nu äro fragmenten med krampor fastsatta i kyrkans västra innervägg invid trappan till läktaren.